

2. Ксензова Г.Ю. Школьная от метка: стимулятор или «дамоклов меч»? Текст. / Г.Ю. Ксензова // Директор школы. 2000. - № 5. – С. 49-57.
3. Якиманська И.С. Технология личностно-ориентированного образования Текст. / И.С. Якиманская, Отв. Ред.. М.А. Ушакова – М.: сентябрь, 2000. – 176с.

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ХІМІЇ

*Шиян Н.І.
Полтава, Україна*

Пізнавальна самостійність школярів формується при виконанні учнями самостійної роботи як виду діяльності з різними джерелами знань. Самостійна робота відрізняється від інших видів діяльності тим, що учень сам ставить собі мету, для досягнення якої, що особливо важливо, вибирає зміст, форми і методи роботи. Ніякі знання, не ставши об'єктом власної діяльності, не можуть вважатися справжнім надбанням людини. Під самостійною роботою ми розуміємо оволодіння школярами знаннями, практичними вміннями та навичками у всіх формах організації навчання як під керівництвом учителя, так і без нього.

Педагогічна цінність самостійної роботи полягає в забезпеченні активної пізнавальної діяльності кожного учня, його максимальної індивідуалізації з урахуванням його психофізіологічних особливостей та академічної успішності, нахилів та здібностей і передбачає мету: максимально сприяти розвитку індивідуальності. Дидактична ефективність самостійної роботи учнів багато в чому залежить від ретельної її підготовки та керівництва з боку вчителя. Педагог повинен не випускати з виду жодного учня, бачити не тільки загальну обстановку на уроці, а й ступінь включеності у навчально-пізнавальну діяльність кожного окремого учня. На уроці діяльність педагога зосереджується не стільки на забезпеченні загальних організаційних питань навчання, скільки на створенні конкретних умов успішного виконання завдань кожним школярем. Учитель не просто спостерігає, як працюють учні, а надає посильну допомогу кожному з них. У класі не залишається тих, хто сумує, займається сторонніми справами, всі школярі залучені в пізнавальний процес, всі працюють на тому рівні складності, який відповідає їх індивідуальним властивостям.

Завдання вчителя – створювати умови для самостійної роботи, озброївши учнів методами і прийомами не тільки самостійною, але й творчої роботи, забезпечивши основні умови творчої діяльності: обмін і протистояння думок, свободу критики. Як показала експериментальна робота, для забезпечення творчих умов пізнавальної діяльності необхідно:

- привчити учня до роботи з підручником, навчальним та методичним посібником, довідковою літературою, науковою статтею;
- проводити творчі дискусії на заняттях, створюючи в доброзичливій обстановці можливості для обміну думками, розвивати уяву, гнучкість і дивергентність мислення. При цьому корисно використовувати методи розвитку творчості: мозкового штурму для генерації ідей, відбору ідей, синектики, що сприяє організації колективної розумової діяльності на основі чотирьох прийомів: розгляд проблеми в тому вигляді, як вона дана; відмова від очевидного рішення; проведення прямої аналогії з чим-небудь; формулювання проблеми в загальному вигляді.

Проведене дослідження дозволило нам обґрунтувати як найбільш доцільну форму організації навчання міні-модуль. У нашому варіанті міні-модуль – це основна одиниця освітнього процесу, яка характеризується завершеністю пізнавальних операцій з вивчення певного матеріалу (первинне засвоєння знань, вивчення і застосування учнями знань у стандартних умовах, творче перенесення знань у нові умови з метою формування вмінь) і оптимальним поєднанням індивідуальної, групової та фронтальної роботи. Базова структура міні-модуля включає чотири основні етапи: контроль знань – письмова перевірка, що включає різнорівневі завдання, обрані учнем на добровільній основі; повідомлення нових знань; вивчення і застосування учнями знань у стандартних умовах, творче перенесення знань у нові умови з метою формування вмінь – індивідуальна та групова робота. Учитель пояснює новий матеріал, учні вивчають його в ході індивідуальної роботи, а потім в групах йде його закріплення: розбираються незрозумілі поняття, виконуються різні вправи. Завдання виконується або частинами (кожен учень зайнятий своєю частиною), або «вертушкою»: кожне наступне завдання виконується наступним учнем. При цьому виконання будь-якого завдання пояснюється вголос учнем і контролюється всією групою. У ході індивідуальної роботи учні працюють з підручниками, додатковою літературою, довідковими матеріалами тощо. У процесі групової роботи створюються динамічні різнорівневі групи, які працюють з різними завданнями. Завдання відрізнялися як складністю (репродуктивні, частково-пошукові, творчі), так і обсягом змісту. Учитель включається в роботу груп, надає необхідні консультації, допомагає у пошуку інформації,

активізує роботу школярів шляхом створення проблемних ситуацій, пошуку різних шляхів вирішення проблеми і т.д.; підведення підсумків групової роботи – звіт різнорівневих груп відбувається у вигляді коротких повідомлень, презентацій, дискусій, пошуку раціональних шляхів вирішення, групових турнірів і т.д.; само- і взаємооцінки роботи в групі.

Визначення такої структури міні-модуля ґрунтується на дослідженні, проведеному Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) [1]. За етапом повідомлення нових знань йде етап вивчення та застосування учнями знань у стандартних умовах, творче перенесення знань у нові умови з метою формування вмінь (індивідуальна та групова робота). А найбільший відсоток засвоєння нових знань (90%) відбувається саме під час навчання інших, застосування отриманих знань відразу ж. Ця закономірність простежувалася і в нашому дослідженні.

Передостанній міні-модуль навчального модуля – захист індивідуального «портфоліо» школяра, який проходить у формі творчого звіту учня про проведену роботу, аналізу власних досягнень, презентації виконаних творчих завдань, проектів, дослідницької роботи, участі в конкурсах, олімпіадах, виявлення недоліків в роботі і пошуку шляхів їх усунення.

Останній модуль – узагальнення відомостей з теми, модульна контрольна робота. Він включає два основних етапи – повторення, узагальнення і систематизація понять, засвоєння відповідної системи знань, провідних ідей і основних теорій (індивідуальна робота) і тематичного контролю знань, який проходить у вигляді різнорівневої письмової контрольної роботи.

При такому підході учень виступає суб'єктом творчості (дослідником), а навчальний матеріал – об'єктом дослідження. Як показала експериментальна робота, при вивченні хімії одним з ефективних методів роботи є експеримент, який виступає не підтвердженням слів учителя, а проводиться як метод дослідження. У процесі експерименту учні самостійно формулюють мету, планують проведення дослідів, виконують їх і роблять висновки. Специфіка методів навчання при такому підході виражається у більшій частині самостійної роботи учнів з літературою при вивченні нового матеріалу, виконанні експериментальних і творчих завдань, у посиленні індивідуальної роботи вчителя з учнями як на уроці, так і в позаурочний час, у створенні особливої атмосфери довіри, співпраці, настрою на навчання, самостимулюючу тривалу розумову діяльність.

Методи навчання засновані на діяльнісній основі, формують в учнів основи рефлексивного, діалектичного мислення. Учителю розвиває різноманітну діяльність учнів, завдяки якій вони засвоюють відповідні знання та вміння. Учителю виступає не стільки в ролі організатора самостійної роботи учнів, скільки її консультантом.

Основні елементи індивідуальної освітньої діяльності учня: сенс діяльності (навіщо я це роблю); постановка особистих цілей; план діяльності; реалізація плану; рефлексія (усвідомлення власної діяльності); оцінка; корекція або перевизначення мети. Учителю отримує нову, анітрохи не менш важливу для навчального процесу роль організатора самостійної пізнавальної, дослідницької, творчої діяльності учнів. Його завдання більше не зводиться до передачі готових знань, він повинен допомагати учням самостійно здобувати потрібні знання, критично осмислювати одержувану інформацію, робити висновки, аргументувати їх, вирішувати проблеми, що виникають. При такому підході до навчання матеріалу одного підручника та пояснень вчителя виявляється недостатньо. Вже на початку вивчення предмета учні звертаються до додаткових джерел знань, до довідкової літератури. Самостійна робота над проблемою стає абсолютно звичним і пріоритетним видом діяльності. Індивідуальна самостійна робота – спільна робота в групах – така діалектичний взаємозв'язок пізнавального процесу при навчанні у співробітництві.

Література

1. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. / За ред. О.І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
2. Радіонова Н.Ф. Взаємодія педагогів і старших школярів-ков: Технологія і творчість. / Н.Ф. Радіонова. – Л.: РГПУ, 1989. – 84 с.

ФОРМУВАННЯ КАТЕГОРІЇ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ «ЕКОЛОГІЯ»

*Шмалей С.В.
Київ, Україна
Щербина Т.І.
Херсон, Україна*

Екологічна освіта - цілісне культурологічне явище, що об'єднує процеси навчання, виховання, розвитку особистості, спрямована на формування екологічної культури як складової системи національного і громадського виховання всіх верств населення України, екологізацію